

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI RÉSZ

SÓLY

Készült : Sóly község településrendezési terve felülvizsgálatához

Készítette: Havasi Bálint régész (szakértői engedélyszám: 15-024)

Tartalomjegyzék

1.	A tanulmány tárgya	3
2.	Törvényi környezet.....	5
2.1.	Általános elvek, konkrét előírások	5
	A kulturális örökség védelmét megalapozó nemzetközi jogszabályok jegyzéke:	6
1.1.	Az örökségvédelemmel, a régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke:.....	6
1.2.	Egyéb, a kulturális örökségvédelem területét érintő jogszabályok:	7
1.3.	A régészeti területek típusai	7
1.3.1.	Kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhelyek	7
1.3.2.	Nyilvántartott régészeti lelőhelyek.....	8
1.3.3.	Régészeti érdekű területek, az addig ismeretlen, újonnan észlelt régészeti lelőhelyek ...	9
1.4.	Nagyberuházásokra vonatkozó külön rendelkezések	10
1.1.	A lakóépületek építésének egyszerű bejelentésére vonatkozó szabályok	11
3.	Vizsgálat – értékfelmérés	12
3.1.	Földrajzi leírás, elhelyezkedés.....	12
3.2.	- Történeti áttekintés, történeti területhasználat	12
3.3.	Természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések	14
3.3.1.	Védettségek, korábbi kutatási eredmények	14
3.3.2.	Területhasználat és terület állapota a kulturális örökség összefüggésrendszerében	19
4.	Változtatási szándékok	21
4.1.	Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változtatás	21
5.	Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok).....	23
5.1.	Régészeti emlékek fenntarthatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának általános jogszabályi háttere.....	23
5.2.	Kárenyhítés lehetősége, költsége illetve ellentételezésének lehetőségei.....	25
5.3.	A jelenleg hatályos településrendezési terv régészeti örökség védelmére vonatkozó intézkedései	26
5.4.	Javaslatok a terület további hasznosítására	26
6.	Összefoglalás	27
7.	Nyilatkozat	27
8.	Felhasznált irodalom	29

1. A tanulmány tárgya

A jogszabályi előírások szerint a településszerkezeti tervet legalább tíz évenként felül kell vizsgálni és gondoskodni kell az időközben történt módosítások egységes tervbe foglalásáról. A településrendezési eszközök átfogó vizsgálata nemcsak a törvényi előírás miatt szükséges, hanem az időközben végbement gazdasági és társadalmi továbbá jogszabályi változások miatt is.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. 7. § (1)-(2) bekezdése alapján a településrendezés során tekintettel kell lenni a fenntartható fejlődést szolgáló településszerkezet és a jó minőségű környezet kialakításának igényére, a helyi népesség identitásának erősítésére, a kulturális örökségük sokféleségének és gazdagságának megőrzésére, a megőrzésre érdemes történeti vagy településképi jelentőségű településrészek és az építészeti és régészeti örökség védelmére. Ennek értelmében *a kulturális örökség védelméről* szóló 2001. évi LXIV. tv. 85/A. §.(1)-(2) bekezdései szerint, amennyiben a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból érintett, már a településfejlesztési koncepció elkészítése során települési örökségvédelmi hatástanulmány készítése kötelező. Az örökségvédelmi érintettség tisztázása a hatályos településrendezési eszközök, valamint a Kötv. 71. § (1) bekezdés szerinti közhiteles örökségvédelmi nyilvántartás adatai alapján történik, amely nyilvántartás vezetése *a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról* szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (a továbbiakban Övr.) 3. § (1) bekezdés c.) pontja szerint a kulturális örökségvédelemért felelős miniszter, a mai napon hatályos jogszabályok szerint az Építési és Közlekedési Miniszter hatásköre országos illetékességgel.

A kulturális örökség védelméről és a védelem szabályairól a Kötv. és az Övr. rendelkezik, előírásaikat a tervezés során figyelembe kell venni. A Kötv. 3.§ kimondja, hogy a településrendezés és –fejlesztés tervezését hazánk kulturális örökségének védelmével összhangban kell elvégezni, továbbá az Övr. 91. § (1) bekezdése alapján figyelemmel kell lenni a védett régészeti örökség és a védett műemléki értékek helyben történő megőrzésének alapvető követelményére.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány tartalmi elemeit és követelményeit az Övr. 14. melléklete tartalmazza. Az Övr. 83. § (1)-(4) bekezdései a kötelező tartalmi elemeket, és azok kidolgozását a különböző településrendezési eszközök készítésével párhuzamosan, a készítéssel összhangban határozzák meg. A hatástanulmány régészeti szakterületi része kötelező tartalmi eleme a régészeti örökség felmérése. Az Övr. 14. melléklet 1. b.) pontja

legalább az újonnan beépítésre szánt területek vonatkozásában megalapozó régészeti terepbejáráson alapuló felmérést ír elő, amely régészeti felmérést az Övr. 83.§ (2) bekezdés b.) pontja alapján legkésőbb a helyi építési szabályzat kidolgozása során el kell készíteni. A terepbejárást az Övr. 84. § (4) bekezdés alapján a területi múzeum legfeljebb 60 feltárással alkalmas nap alatt térítésmentesen végzi el.

A hatástanulmány elkészítéséért az Övr. 84. § szerint a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készíttetője felel. A települési örökségvédelmi hatástanulmány műemléki és régészeti szakterületi részének készítésére jogosultak körét az Övr. 84. § (2)-(3) bekezdése határozza meg. A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet szerinti régészeti szakértők aktuális névsora a <http://regeszeti-nevjegyzekek.e-epites.hu/>, honlapon érhető el.

Jelen tanulmány Sóly község területére vonatkozóan RMI (IVO) Nyilvántartás 2023. 10.15-i adatai alapján készült., továbbá a hatályos településrendezési tervben szereplő - fejlesztésre szánt - részeket és a meghatározott beruházási zónákat vizsgálja.

A tanulmány egészét *a szerzői jogról* szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A tanulmány sokszorosítása, átdolgozása, az abból való idézés, vagy bármely más formában történő felhasználása csak a szerző írásbeli engedélyével történhet. A szerzői jog megsértése büntetőjogi következményeket von maga után. A tanulmányt annak megrendelője csak a szerződésben meghatározott célokra használhatja fel. A tanulmány, a szerződéstől eltérő, vagy újabb hatástanulmány részeként történő felhasználása csak a szerzői jogok birtokosának írásos engedélyével lehetséges.

2. Törvényi környezet

2.1. Általános elvek, konkrét előírások

Magyarország Alaptörvénye Alapvetésének P) cikke alapján a kulturális értékek a nemzetünk közös örökségét képezik, védelmük, megőrzésük a jövő nemzedékek számára mindannyiunk közös kötelessége, fontos állami feladat. Az Alaptörvény és az ágazati jogszabályok egységesen a helyszíni megőrzés fontosságát helyezik előtérbe, a kulturális örökségvédelem preventív jellegét hangsúlyozzák.

A régészeti lelőhely – részben, mint a környezeti elemek egyike (*a környezet védelmének általános szabályairól* szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § (1). bekezdése szerint) – a hatályos magyar törvények értelmében általános védelmet élvez. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségének megőrzését Kötv. rendelkezései szerint, az alábbiak alapján biztosítani kell:

A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon, és a törvény erejénél fogva általános védelem alatt áll (Kötv. 8.§ (1.) bekezdése, valamint 11.§ (2.) bekezdése). A kulturális örökség elemeinek megőrzése és megóvása a nemzet egészének feladata és kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása (Kötv. 4.§ (1.) bekezdés)! Mivel a kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházak, a társadalmi és gazdasági szervezetek, valamint az állampolgárok számára (Kötv. 5. § (1) bekezdés).

A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell elvégezni (Kötv. 3.§). A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni (Kötv. 10.§ (1) bekezdés), illetve a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10§ (2) bekezdése). Az örökségvédelmi jogszabályok ezt az ún. fenntartható használat elvének alkalmazásával biztosítják, és előírják, hogy a lelőhelyek területét olyan mértékben lehet csak igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak (Kötv. 9.§).

Amennyiben a régészeti örökség helyszíni megóvása nem lehetséges, a lehető legnagyobb tudományos alapossággal, ahogy a tudományos célú kutatások esetében is, fel kell tární, számba kell venni, értékelni kell őket, megőrzésükről gondoskodni kell (Kötv. 4.§ (2) bekezdés).

A kulturális örökségvédelem területét bonyolult jogszabályi rendszer irányítja, amelynek alapját a nemzetközi egyezmények Magyarország jogrendjébe való beillesztése adta, illetve az 1990-es évektől a szakterület helyi adottságoknak megfelelő újraszabályozása következett és zajlik ma is.

A kulturális örökség védelemét megalapozó nemzetközi jogszabályok jegyzéke:

- a) *„1954. évi Hágai Egyezmény”-a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről* szóló 1957. évi 14. törvényerejű rendelet
- b) *„1992 évi Valettai Egyezmény”-a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről* szóló 149/2000 (VIII. 31) Korm. rendelet

1.1. Az örökségvédelemmel, a régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke:

- a) *a kulturális örökség védelméről* szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.);
- b) *a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről* szóló 1997. évi CXL. törvény
- c) *a világörökségről* szóló 2011. évi LXXVII. törvény
- d) *a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról* szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet (a továbbiakban Övr.)
- e) *az örökségvédelmi bírságról* szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet (a továbbiakban Bírs. rendelet)
- f) *a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről* szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet
- g) *a muzeális intézményekben folytatható kutatásról* szóló 47/2001 (III. 27) Korm. rendelet
- h) *a régészeti leletek elsődleges leletfeldolgozásáról és muzeális intézménybe történő végleges befogadásáról* szóló 52/2016. (XII. 29.) EMMI rendelet

- i) *a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól* szóló 13/2015. (III. 11.) MvM rendelet

1.2. Egyéb, a kulturális örökségvédelem területét érintő jogszabályok:

- a) *a természet védelméről* szóló 1996. évi LIII. törvény
- b) *az épített környezet alakításáról és védelméről* szóló 1997. évi LXXVIII. törvény
- c) *a Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.).
- d) *a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről* szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban Sztv.)
- e) *a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól* szóló 2004. évi CXL. törvény

1.3. A régészeti területek típusai

A Kötv. és végrehajtási rendelete (Övr.) alapján a régészeti területeket alapvetően három védelmi kategóriába lehet besorolni:

1. *Védetté nyilvánított (kiemelten vagy fokozottan védett) régészeti lelőhelyek (Kötv. 7. § 45. pontja, valamint a 13. § (4) bekezdés)*
2. *Nyilvántartott régészeti lelőhelyek (Kötv. 7. § 23.,)*
3. *Régészeti érdekű területek (Kötv. 7. § 29. pontja)*

1.3.1. Kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhelyek

Ezek a lelőhelyek a Kárpát-medence története szempontjából nagy jelentőséggel bírnak, ezért védelmük fokozott odafigyelést igényel, fenntartható használatukat szigorú szabályok biztosítják. A Kötv. 13. § (1) bekezdése értelmében a védett lelőhelyen nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely annak akár részleges állapotromlását eredményezheti, továbbá az Övr. 21.§ (3) bekezdés a) pontja szerint a védett régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó beruházással el kell kerülni, valamint az Övr. 53. § (4.) bekezdés szerint a hatóság megtagadhatja hozzájárulását minden olyan földmunkavégzéssel járó tevékenységet, amely következtében a védett régészeti lelőhely megsemmisülne, vagy részleges állapotromlása következne be.

Az Övr. 53. § (1) bekezdés szerint az örökségvédelmi hatóság engedélye szükséges védett lelőhelyen a más hatóság engedélyéhez nem kötött alábbi tevékenységekhez: 30 cm mélységet meghaladó földmunkák, tereprendezés, depó, feltöltés, töltés létesítése.

Kiemelten védett régészeti lelőhely tervezett igénybevétele esetén az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését írhatja elő a döntés szakmai megalapozottságának biztosítása érdekében (Övr. 53.§ (3) bekezdés).

1.3.2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyek Kötv. által biztosított általános védelmén túl (Kötv. 11.§) törekedni kell arra, hogy a védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, és csak szükség esetén szabad mentő jellegűeknek lenni (Kötv. 10. § (2) bekezdés). A Kötv. 19. § (1) bekezdése, valamint az Övr. 21. § (3) bekezdése szerint a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyet, a tájképi jelentőségű lelőhelyet (pl. erőd, erődítés, földvár, halomsír, kunhalom, többszörös rétegzettségű település, vár...) és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emléket el kell kerülni. Az ismert helyben megőrzendő lelőhelyek esetén az Övr. 53. § (1) bekezdés b.) pontja szerint a régészeti emlékek megóvási, konzerválási munkálatai elvégzéséhez a hatóság engedélye szükséges.

Mivel a Kötv. 19. § (2) bekezdés szerint a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el, az örökségvédelmi hatóság a régészeti lelőhelyek területén, hatáskörében eljárva, a régészeti örökség megóvása érdekében előírásokat tesz a földmunkával járó beruházások kivitelezésére vonatkozóan (Övr. 21.§ (1) bekezdés). A Kötv. 22. §. (1) bekezdése szerint a régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén az örökségvédelmi hatóság által előírt módszerekkel (régészeti megfigyelés, próbafeltárás illetve teljes felületű megelőző régészeti feltárás) megelőző régészeti feltárást kell végezni (Kötv. 22. § (3) bekezdés).

A Kötv. 19. § (3) bekezdés szerint a régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás, valamint a 23/F. § (7) bekezdésében foglalt esetek kivételével – a 10. § (1) bekezdésére figyelemmel annak kell fedeznie, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált.

A Kötv 85/A. § (1) bekezdése szerinti esetekben Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település fejlesztési koncepciójának kidolgozása során. A dokumentáció vizsgálati része, az örökségi értékek felmérése – terepbejárás, az örökségi értékek elemzése, a tervezett

változtatási szándék örökségvédelmi hatásainak vizsgálata, a folyamatok okozta esetleges károk enyhítése lehetőségeinek számba vétele, illetve azok várható költségeinek felmérése nagymértékben segíti a beruházások tervezésének előkészítését (Övr. 83.§ (1) bekezdése, valamint 14. sz. melléklete).

A kulturális örökség – így a régészeti örökség elemei is – Kötv 8. § (1) bekezdés szerint a törvény erejénél fogva védelem alatt állnak. A Kötv. 82. § (1)-(2) bekezdései szerint megsemmisítésük, vagy megrongálásuk, veszélyeztetésük esetén az elkövetőt örökségvédelmi bírsággal (a továbbiakban: bírság) kell sújtani, továbbá bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget. A bírságot a hatóság szabja ki (Kötv. 82. § (3) bekezdése) a Bír. rendelet előírásai szerint, mérlegelve a kulturális örökség elemének történeti, eszmei jelentőségét és egyediségét, az okozott kár nagyságát (Kötv. 82. § (4) bekezdés). Ezen túl, aki a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 357. § (1) bekezdés), amennyiben védett kulturális javak körébe tartozó tárgy vagy régészeti lelőhely helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 357§ (2) bekezdés c.) pont).

Egyéb esetekben a kulturális örökség védett elemeinek megsemmisítése, rongálása, szabálysértés (Sztv. 177. § (3) bekezdés).

1.3.3. Régészeti érdekű területek, az addig ismeretlen, újonnan észlelt régészeti lelőhelyek

Régészeti érdekű terület a Kötv. 7. § 29. pontja szerint „valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.” A Kötv. 19. § (2) bekezdés szerint: „A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.” Ennek alapján fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni, és minden tervezett földmunka előtt célszerű a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező örökségvédelmi hatósággal (jelenleg a Veszprém Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztálya) egyeztetni.

A régészeti érdekű területen előkerült illetve egyéb, váratlanul előkerült régészeti leletek, lelőhelyek esetében a Kötv. 24. § (1)-(5) bekezdések szerint kell eljárni. Törekedni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzésére, az ingatlan tulajdonosának, az építetőnek és a kivitelezőnek az általa folytatott tevékenységet az előkerülés után a hatóság intézkedéséig

haladéktalanul fel kell függeszteni, gondoskodnia kell a helyszín és a lelet őrzéséről, valamint a jegyzőn keresztül értesítenie kell a Veszprém Vármegyei Kormányhivatal illetve régészeti tevékenység elvégzésére jogosult intézményt (Laczkó Dezső Múzeum 8200 Veszprém, Erzsébet stny. 1.). Amennyiben szükséges, a feltárássra jogosult szerv köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenes védelem alá helyezheti a területet.

A Kötv. 26. § szerint a korábban ismeretlen, régészeti nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhely, illetve lelet feltáráson kívüli felfedezője vagy bejelentője anyagi elismerésben részesíthető.

Nagyobb léptékű, földmunkával járó beruházás esetén a régészeti lelőhelyek területén kívül a régészeti örökség védelme és a fejlesztések, beruházások hatékonyabb megvalósítása érdekében javasolt a Kötv. 7. § (3) bekezdése szerinti Előzetes régészeti dokumentáció elkészíttetése a Kötv. 22.§ (2) bekezdése szerint, valamint a régészeti feladatellátásra a Kötv. 22. § (10)–(11) bekezdésében foglalt követelmények szerinti szerződés köthető (Kötv. 23/A. §), illetve javasolt.

1.4. Nagyberuházásokra vonatkozó külön rendelkezések

Nagyberuházások esetén az örökségvédelmi jogszabályok speciális előkészítő dokumentáció készítését írják elő. A Kötv. 7. § 20. pontja szerint Nagyberuházás azon földmunkával járó tevékenység, amelynek teljes bekerülési költsége meghaladja a bruttó 500 millió forintos értékhatárt, a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. (jogutód intézmény az Építési és Közlekedési Minisztérium) által kezelt beruházás, a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztótározó-építés, vagy azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek. A Kötv. 23/C § (1) bekezdése szerint Nagyberuházás esetén a tervezés és engedélyeztetés során előzetes régészeti dokumentációt (továbbiakban: ERD) kell készíttetni a Kötv. 7. § 3. pontban leírt tartalommal. Az ERD feladata a tervezett beruházás teljes területe régészeti érintettségének egyértelmű tisztázása, az érintett lelőhely(ek) jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának vizsgálata, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak és a feltárássra jogosult intézmények kijelölése. Az ERD készítéséhez műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, valamint terepbejárás és próbafeltárás kapcsolódik. Az ERD készítésére a Kötv. 23/C § (3) bekezdése, valamint az Övr 3.§ (3)

bekezdése alapján jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézet (a továbbiakban MNM) jogosult. A MNM. feltárási projekttervet készít (Kötv. 23/D § (1)-(5) bekezdések), ha a beruházó az előzetes régészeti dokumentáció addig elkészült tartalma alapján a tervezett beruházás megvalósítása mellett dönt. A Kötv. 23/D (4) bekezdése kimondja, hogy a feltárási projekttervet a MNM. a beruházó részére megküldi. A beruházó a feltárási projekttervet véleményezheti, módosítását, kiegészítését javasolhatja, véleményét figyelembe kell venni.

A Nagyberuházásokra vonatkozó további speciális jogszabályi előírás, hogy a Kötv. 23/E (5) bekezdése, és az Övr. 43.§ (3) bekezdés szerint a Nagyberuházás esetén a kivitelezés során a régészeti feltárások területén kívül régészeti megfigyelést kell biztosítani.

1.1. A lakóépületek építésének egyszerű bejelentésére vonatkozó szabályok

Az Étv. 33/A § szerint a legfeljebb 300 négyzetméter összes hasznos alapterületű új lakóépület építése, illetve műemlék kivételével a meglévő lakóépület 300 négyzetméter összes hasznos alapterületet meg nem haladó méretűre bővítése, az ezekkel összefüggő tereprendezés és támfalépítés, nem építési engedélyköteles tevékenység. A bejelentést az építető vagy megbízottja az Építésügyi hatósági engedélyezési eljárásokat Támogató elektronikus Dokumentációs Rendszer felületén teszi meg. A benyújtandó dokumentáció kötelező tartalmi elemeit és a benyújtás módját az Étv. és a lakóépület építésének egyszerű bejelentéséről és egyes építésügyi tárgyú kormányrendeletek módosításáról szóló 456/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet részletezi, az abban leírtakon túl a régészeti lelőhely területén történő építkezés esetén a dokumentációnak tartalmaznia kell az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet 16.§ p) pontja szerint a helyszínen fennálló régészeti érintettség vagy védelem tényét a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartástól lekért adatok alapján. Mivel a korábban leírtak szerint a Kötv. 82. § (1)-(2) bekezdések alapján örökségvédelmi bírsággal kell sújtani az elkövetőt, aki régészeti jelenséget, leletet, lelőhelyet megsemmisít, megrongál, vagy veszélyeztet, illetve a beruházót, ha az örökségvédelmi hatóság engedélye vagy nyilatkozata nélkül beruházást valósít meg nyilvántartott régészeti lelőhely területén, az előírt adatkérésen túl a bejelentést megelőzően a tervekkel meg kell keresni a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot, és az egyeztetésről szóló iratot a bejelentéshez csatolni kell

3. Vizsgálat – értékelés

3.1. Földrajzi leírás, elhelyezkedés

A település a Balaton-felvidék és Bakony találkozásának törésvonalában (Litéri-törés), az ún. Vilonya-hegyek kistáj területén, a Séd-patak völgyében Veszprém megye keleti részén, a Veszprémet Várpalotával összekötő 8-as főúttól délre fekszik, 160-210 Bfm szint közötti magasságon.

A kistáj nyugati felén elhelyezkedő település karbonátos kőzetű, eróziós-deráziós völgyekkel mérsékelt tagolt hegyláb felszín. Szerkezetileg differenciált, lokális boltozódások, pikkelyeződések és feltolódások (Litéri-törés) szerkezeti formaelemei jellemzik. A felszín rendzinális talajok fedik, melyeken ma fele részben rét-legelő, 1/3-ában illír jellegű molyhos tölgyes karszt- és karszt-karsztbokorerdő, a maradék területen szántók és szőlők találhatóak. A Séd völgytalpának réti talajain rétek és legelők helyezkednek el.

3.2. - Történeti áttekintés, történeti területhasználat

Sóly közigazgatási területéről ismert régészeti lelőhelyekre vonatkozóan Magyarország Régészeti Topográfiájának II. kötete ad áttekintést (Éri 1969, 183–84), melyet kismértékben kiegészít Torma István régész 2005-ben a településről készített régészeti kulturális örökségvédelmi hatástanulmánya (Torma 2005).

Az említett szakirodalmi munkák megjelenése óta szisztematikus - Sóly teljes közigazgatási területére kiterjedő - régészeti kutatás nem folyt. A hatástanulmány összeállítása során a szakirodalmi adatok mellett a Lackó Dezső Múzeum Adattárában, az Építési és Közlekedési Minisztérium által vezetett közhiteles nyilvántartásban, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti online régészeti adatbázisában szereplő, Sóly területére vonatkozó nyilvántartott régészeti lelőhelyek adatait vettem figyelembe.

A település történetének monografikus feldolgozása Veress D. Csaba 1997-ben megjelent (Veress D 1997) online is hozzáférhető (<http://mek.oszk.hu/02100/02188/02188.htm>) művében érhető el, melyet felhasználtam munkám során.

Sóly történetének gyökerei a *középső neolitikum* (Kr.e. 5500/5400-5000/4900) időszakára nyúlnak vissza, ekkor régészeti szinten is bizonyíthatóan megjelenik és letelepedik az élelemtermelő embercsoport, akit a régészet tudománya – írott források hiányában - jellegzetes díszítési technikájukról *dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának* (továbbiakban rövidítve *DVK*)

nevezett el¹. A kultúra régészeti emléke a 9149 számú lelőhelyen került elő. Ugyancsak ezen a lelőhelyen sikerült megfigyelni a *késő neolitikus* ((Kr.e. 5000/4900-4500/4400) *Lengyel-kultúra* jelenlétét.

A *Kr.e. 4. évezred közepén a késő rézkor* időszakában (Kr.e. 3600/3500-2700/2500) nagy változások zajlottak le a Kárpát-medencében. Az őskor időszakában először alakul ki egységes szellemi és anyagi kultúra a Kárpát-medencében, mely a déli és keleti hatásokra kialakuló *Baden-kultúra* népességéhez kapcsolható. A kultúrának több mint 1600 lelőhelyét ismerjük hazánkban. A kultúra telepei között egyaránt megtalálhatók a nagy kiterjedésű, hosszán lakott, és a kisebb, egyrétegű, rövid életű települések is. A Baden-kultúra nyomai a 9149, 9151 lelőhelyeken kerültek elő.

A *kora bronzkor* időszakára (Kr.e.2700/2500-1900/1800) keltezhető 9149 lelőhelyen előkerült, de kulturálisan bizonytalanul meghatározható „zóki tál” töredékei (Kulcsár 1999, 127). A *középső bronzkor* időszakából (Kr.e. 1900/1800-1400/1300) származik a 9148 lelőhelyen előkerült mészbetétes díszítésű bögre töredéke.

A *késő bronzkor* (Kr.e. 1400/1300-900/800) időszakának régészeti emlékei találhatóak a 9149, 9151 lelőhelyeken. A Kr.e. 13-12 századtól az egyre szélesedő bronzfelhasználás fokozta az egyes közösségek közti információáramlást, megváltoztatva ezzel az addig inkább lokális jegyeket mutató sokszínű helyi késő bronzkori csoportokat. Megszületett az *urnamezős kultúra*. A kultúrához köthető régészeti emlékmagyagot a 9150 lelőhelyen gyűjtötték be.

Sóly közigazgatási területén a őskor további időszakából (vaskor) és az azt követő római korból majd a népvándorlás kor első feléből nem ismerünk régészeti adatokat. A település délnyugati területe (9151 lelőhely) a *késő avar korban* (Kr.u. VII/VIII szd fordulója – IX. szd.) népesül be újra.

A település mai közigazgatási határán belül az Árpád-korban és középkorban is egy faluval számolhatunk (melynek nyomai a 9146, 9147, 9151, 9154 lelőhelyeken kerültek elő). Sóly, más néven Betereg birtok elsőként a veszprémi káptalan birtokainak összeírásában tűnik fel (Rác 2011, 103) „Betereg, quod aliter Soyl nominatur, azaz Beteregnek vagy más néven Sólnak nevezett birtok” (Veress D 1997) egy 1082-re keltezett, de valójában XIII. századra keltezhető oklevélben(Éri 1969, 183). 1272-ben Betereg néven királyi udvarnokokat említenek (Koppány

1 Régészeti kultúra a klasszikus definíció szerint tárgyak rendszeresen ismétlődő együttese, mely adott helyen és időben véghez vitt, meghatározott tevékenységi formák sorozatát jeleníti meg. (Renfrew és Bahn 2005, 548.)

1963, 103). 1353-ban a Himfi család sólyi birtokrészéért említik. (Rácz 2011, 103). A falu 1488-ban a zirci ciszterci apátságához tartozik, lakosai 7 Ft adót fizettek (Éri 1969, 183). A település a törökkor elején a palotai várhoz, majd a Thúry családhoz végül ismét a zirci apátságához tartozik. 1567-ben kerül török uralom alá. A település végig lakott, csak a felszabadító hadjáratok idején néptelenedik el egy időre.

A falu legkorábbi -kora Árpád-kori- kápolnájának említése Szent István királynak a veszprémi püspökség számára kiállított adománylevelének 1257-es átiratában találjuk (Koppány 1993, 102.), mely szerint az oklevél kiadása 1009-ben, Sool birtokon Szent István vértanú kápolnájában történt. (Szentpétery 1923, köt. I., j. 2). Az oklevél szövege: „Datum in Sool apud capellam beati Stephani prothomartiris. Anno ab incarnatione Domini millesimo VIII”, azaz: "Datálva Sólyban, boldog István prothomártír kápolnája mellett” (Veress D 1997). Az Úr megtestesülésének 1009. évében." A forrásban említett templom helyét a helytörténeti kutatás - a ma reformátusok által használt - Árpád-kori templom helyén keresi (Veress D 1997, 8). A régészeti kutatások ezt a feltételezést egyelőre nem erősítik meg, és a -református-templom XIII. századi eredetét támasztják alá. (Rácz 2011, 105), mely 1221-ben már áthalott torony nélküli formában (Koppány 1993, 102). Ekkor a Betreg faluban álló, üresedésben levő királyi kápolnát (capellam nostram vacantem in villa Betreg) II. András király 1221-ben a veszprémi káptalannak adta (Szentpétery 1923, köt. I., j. 372). A templomról a későbbiekben nem ismerünk a középkorban írott forrást. A templom a törökkorban elpusztult, 1706-ban állítják helyre az akkor már református templomot (Koppány 1967, 142.). A barokk korban átalakított gótikus részekkel rendelkező román kori templom, egyhajós, egyenes szentélyzáródású, nyugati oldalán toronnyal, déli oldalán befalazott konzolos kapukerettel (Koppány 1963, 105–6, 1967, 142, 1993, 102). A templom és a körülött található temető a 9147-es lelőhelyen található.

3.3. Természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

3.3.1. Védettségek, korábbi kutatási eredmények

A település a Veszprémi Séd patak völgyében található, lelőhelyeinek helyét is a folyó közvetlen közelsége jelöli ki, hiszen itt találtak elődeink megtelepedésre alkalmas területeket. A középkori és kora újkori falura, Beteregre és Sólyra a mai település ráépült, ezért kutathatósága korlátozott.

A falu külterületi része mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas, azon erdő, illetve rétek találhatóak, kevés, viszonylag vékony termőréteggel. Ezek a régészeti terepbejárásra is kevésbé

alkalmasak. Ráadásul a település területét elkerülték a nagyobb infrastrukturális beruházások, útépitések, ezért viszonylag kevés pontos adatunk van a terület régészeti lelőhelyeiről.

A település területén két esetben történt a területén található régészeti lelőhelyek feltérképezését szolgáló terepbejárás.

Az '1960-as évek közepén kezdte meg a Magyar Tudományos Akadémia egy a teljes Magyarország területét felölelő régészeti topográfia elkészítését. Sóly település a 2. kötetben került sorra, amely 1969-ben jelent meg. Ekkor 8 beazonosítható és 3 bizonytalan jellegű, illetve helyileg azonosíthatatlan lelőhely adatait rögzítették. A csatolt térkép léptéke és a helyenként hiányos leírások miatt a lelőhelyek pontos helye és kiterjedése nem mindig meghatározható. A 2001. évi LXIV. törvényben rögzítettek szerint országos közhiteles nyilvántartást létrehozása vált szükségessé a minőségi hatósági munka elvégzéséhez, ekkor merült fel a '60-as évekből származó adatok pontosítására vonatkozó igény. A revíziót Gallina Zsolt végezte 2005-ben. A revízió során sajnos a legtöbb lelőhely területe kutatásra alkalmatlannak bizonyult, területükön terepbejárást nem tudott végezni a lelőhelyek fedettsége miatt (növényzet, épület, építmény), ezért a munkálatok során legtöbbször a korábbi régészeti és történeti adatokat, valamint a topográfiai adatokat számba véve valószínűsítették a lelőhelyeket.

A fentiekből adódóan az alábbi problémák, bizonytalanságok merülnek fel a lelőhelyekkel kapcsolatban:

- Mivel kevés(nincs) feltáráson alapuló adat, a lelőhelyek pontos helye, mérete, intenzitása nehezen meghatározható.
- A minisztérium közhiteles adatszolgáltatásában egy-egy lelőhely több poligonnal szerepel.

Mindezeket figyelembe véve a település területén található régészeti lelőhelyekről az alábbi információkkal rendelkezünk:

Sóly területén egyedi védelem alatt álló régészeti lelőhely nem található.

A település területén 9 ismert, a közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelyet ismerünk.

1. Belterület, Betereg, (Sóly 1.; MRT II. 42/1.) Lelőhely azonosítója: 9146.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 18, 19, 190, 196, 20, 201/2, 202/1, 202/2, 203, 204, 205, 21, 215, 218, 22, 23, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256/3, 257, 288, 289, 60, 61, 66, 67, 68, 73, 90/1, 90/2, 90/4, 90/5, hrsz.

A lelőhely kora és jellege: középkori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 183.; Gallina 2005; Torma 2005; „Sóly, Belterület Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A lelőhely jelenleg beépített, a 2005-ös revízió során terepi kutatásra alkalmatlan volt.

2. Református templom, Árpád-köz 1., (Sóly 2.; MRT II. 42/2.) Lelőhely azonosítója: 9147

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 218, 240, 243, 244, 245, 248, 249, 250, 251 hrsz

A lelőhely kora és jellege: Árpád-kori templom és temető

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

régészeti feltárás 2003 Pintér László (templom melletti telken)

műemlék templom felújítását megelőző régészeti kutatás 2008 Rácz Miklós

Irodalom: (Éri 1969, 183; Gallina 2005; Torma 2005; Rácz 2011; Pintér 2007; „Sóly, Református templom Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

3. Órhegy, (Sóly 3.; MRT II. 42/3). Lelőhely azonosítója: 9148

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 011/35, 011/8 hrsz

A lelőhely kora és jellege: középső-bronzkori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Gallina 2005; „Sóly, Órhegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A lelőhely jelenleg beépített, a 2005-ös revízió során terepi kutatásra alkalmatlan volt.

4. Rétmelléki dűlő, (Sóly 4.; MRT II. 42/4). Lelőhely azonosítója: 9149

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 011/59, 011/76, 011/77

A lelőhely kora és jellege: őskori települések emlékei: középső neolitikus kori település, késő neolitikus település, késő rézkori település, kora bronzkori település, késő bronzkori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Gallina 2005; Torma 2005; „Sóly, Rétmelléki-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A 2005-ös revízió során a lelőhelyet nem sikerült lokalizálni.

5. Hegy, (Sóly 5.; MRT II. 42/5.) Lelőhely azonosítója: 9150.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 036/8, 036/9, 68, 69, 71, 78, 79, 80, 81/1, 81/2, 82, 83,

A lelőhely kora és jellege: késő-bronzkori, az urnamezős kultúra települése

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Gallina 2005; Torma 2005; „Sóly, Hegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A lelőhely a 2005-ös revízió során bejárásra alkalmatlannak bizonyult.

6. Vízredűlő, Gyalogúti dűlő, (Sóly 6.; MRT II. 42/6). Lelőhely azonosítója: 9151.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 028/1, 031, 032, 036/6, 036/7, 036/8

A lelőhely kora és jellege: késő rézkori település, késő bronzkori település, népvándorlás kori település, Árpád-kori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Vízredülő, Gyalogúti-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

Megjegyzés: A revízió során a bejárásra kevésbé alkalmas körülmények ellenére a lelőhelyen régészeti leletek kerültek elő, pontos kiterjedése azonban nem volt meghatározható.

7. Kistelek-dűlő, (Sóly 7.; MRT II. 42/7) Lelőhely azonosítója: 9152.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 025, 027/10, 027/11, 027/13, 027/14, 027/17, 027/18, 027/15

A lelőhely kora és jellege: ismeretlen korú temetkezés

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Kistelek-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

8. Papírmalom felett, (Sóly 8.; MRT II. 42/8). Lelőhely azonosítója: 9153.

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 03/5, 03/8, 277 hrsz

A lelőhely kora és jellege: késő középkori temetkezés

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 1964 Torma István

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Éri 1969, 184; Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Papírmalom felett Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

9. Belső-rétek É-i része, (Sóly 9.) Lelőhely azonosítója: 57257

A lelőhely helye, elhelyezkedése: a mellékelt térképen berajzolva

Érintett ingatlanok: Sóly: 027/22, 027/4, 027/5 hrsz.

A lelőhely kora és jellege: Árpád-kori és középkori település

A lelőhelyen végzett régészeti tevékenység:

terepbejárás 2005 Gallina Zsolt

Irodalom: (Torma 2005; Gallina 2005; „Sóly, Belső-rétek É-i része Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis” 2017)

A régészeti lelőhelyekről származó gyér információkat főként terepi kutatásokkal lehetne bővíteni.

3.3.2. Területhasználat és terület állapota a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A településen található lelőhelyeket az alábbiak szerint hasznosítják jelenleg:

A 9146 sz. lelőhely településközponti vegyes terület, falusias lakóterület, mezőgazdasági terület, a régészeti lelőhelyet valószínűleg nagy mértékben pusztították el a földmunkákkal, a beépítésekkel, illetve a mezőgazdasági műveléssel. A távlati cél az lehet, hogy a mezőgazdasági művelés alatt álló területeken a rét művelési ág megmaradjon, a további beépítések megálljanak. A módosítás során a kertés mezőgazdasági terület kijelölés a beépítés tiltásával részben ennek megfelelő változtatás.

A 9147 sz. lelőhely településközponti vegyes terület. A terület beépített, a régészeti lelőhelyet valószínűleg nagy mértékben pusztították el a földmunkákkal, a továbbiakban a cél a további pusztulás megakadályozása.

A 9148 sz. lelőhely területét 2 poligonon jelölte ki a közhiteles nyilvántartás, Az egyik erdőt, természetközeli területet és kis mértékben az idegenfogalmi témapark területét érinti, a másik poligon kertvárosias lakóterület. Beépítés még nem történt ezeken a területeken, és a lelőhely az eddigi ismereteink szerint csak kisebb mértékben érintett. A módosítás során a jelenlegi használat szerinti szabályozás visszaállítása, a témapark és lakóterület kijelölés törlése örökségvédelmi szempontból támogatandó.

A **9149 sz. lelőhely** területe részben mezőgazdasági terület, a jelenleg hatályos szabályozás szerint távlati célként helyi gyűjtőút és kertvárosias lakóterület megvalósítását tervezik a hatályos rendezési terv szerint. A mezőgazdasági területen olyan gazdálkodási mód megválasztását javaslom, amely a régészeti lelőhely további pusztulását lassítja, illetve megakadályozza. Ilyen a szántó helyett a legelőként, illetve kaszálóként való hasznosítás. Amennyiben az elkerülő út szabályozása, valamint a lakóterületi fejlesztés elképzelését elvetik, és a valós területhasználatához igazítják a szabályozást (általános mezőgazdasági terület), az a régészeti jelenségek állapotromlásának mértékét csökkenti.

A **9150 sz. lelőhely** területén falusias lakóterület, illetve különleges, beépítésre nem szánt rekreációs terület található. A falusias lakóterületen a beépítések részben már megtörténtek, a különleges terület azonban beépítetlen. Amennyiben kijelölés szerinti felhasználási mód nem változik, a kiszolgáló épületek elhelyezésére javasoljuk régészeti szempontból nem érintett terület kiválasztását. A további lakóterületi fejlesztések elvetése, a valós területhasználatnak megfelelő szabályozás a régészeti lelőhely veszélyeztetettségét csökkenti, védelmét szolgálja.

A **9151 sz. lelőhely** esetében a közhiteles nyilvántartás két poligont tartalmaz: az egyik csak általános mezőgazdasági terület, a másik általános mezőgazdasági terület, tartalék hétvégi házas terület mezőgazdasági területen, tartalék falusias terület a természetközeli területben. Mivel a hatályos tervben vázolt beépítési lehetőségek eddig nem történtek meg, a jelenlegi területhasználat visszaállítását tervezik, így az út és lakóterület kijelöléseket törlik, sőt, a szomszédos területeken az üdülőterületként szabályozott tömbök is megszűnnének. Mezőgazdasági és különleges mezőgazdasági üzemi területként tervezik szabályozni a területet, ami a jelenlegi területhasználatnak megfelelő és a már működő juhtelep további, a hatályos jogszabályoknak megfelelő működtetését és fejlesztését is lehetővé teszi. Ez egyrészt a régészeti jelenségek védelmét elősegítő változás, másrészt a régészeti jelenségek jogszabályokban előírt védelme megvalósítása mellett elfogadható igényt elégít ki.

A **9152 sz. lelőhely** általános mezőgazdasági terület, ahol javasoljuk olyan gazdálkodási mód megválasztását, amely nem pusztítja tovább a régészeti jelenségeket, leleteket (legelő, kaszáló). A hatályos tervben rögzített útszabályozás törlése a lelőhely állapotának jelenlegi szinten tartását segíti.

A **9153 sz. lelőhely** esetében a közhiteles nyilvántartás két poligonnal jelöli a lelőhelyet, az egyik természetközeli terület (helyi védelmi terület), a másik kijelölt falusias lakóterület és kis mértékben helyi védelmi terület. A lelőhely egyelőre csak kis mértékben beépített, az új tervben

a lakóterületi fejlesztésre szánt terület csökkentése, a valós állapothoz alakítása, továbbá az infrastrukturális beruházások (útépítés) elmaradása a régészeti jelenségek állapotromlás nélküli helybe megtartását segítik.

Az 57257 sz. lelőhely a hatályos tervben általános mezőgazdasági terület útszabályozással. Javasoljuk olyan gazdálkodási mód megválasztását, amely nem pusztítja tovább a régészeti jelenségeket, leleteket (legelő, kaszáló). Az útszabályozás tervezett megszüntetése, a kialakult helyzet alapján történő szabályozás örökségvédelmi szempontból támogatandó.

4. Változtatási szándékok

4.1. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változtatás

Általánosságban elmondható, hogy a rendelkezésemre bocsátott 69 pontban vázolt változtatások viszonylag kevés kulturális örökségvédelmi vonatkozással bírnak². A beépítésre szánt terület nagysága nem nő, a hatályos településrendezési eszközökben kijelölt, eddig be nem épített területek esetében a település mérlegelte ezek szükségességét, ezért több esetben a jelenleg fennálló használat visszaállítását tervezik tervszinten is. Ez összhangban van a jelenlegi területhasználatot elemző 3.3.2. sz. fejezetben leírtakkal, továbbá az eddig ismeretlen régészeti örökség „in situ” védelmét is segítik.

A tervezett módosítások közül az alábbiak bírnak régészeti érintettséggel:

7. sz. módosítás érinti a 9152. sz. lelőhellyel érintett ingatlant, de a valóságnak megfelelő területhasználat visszaállítása örökségvédelmi szempontból pozitív, a régészeti jelenségek veszélyeztetettsége csökken.

15. A vázolt módosítás érinti az 57257 sz. régészeti lelőhely területét, a tervezett út szabályozásának törlése a valós, kialakult helyzetnek megfelelően csökkenti a régészeti jelenségek veszélyeztetettségét, ezért örökségvédelmi szempontból támogatandó.

17. A tervezett útkijelölés törlése érinti a 9152 sz. régészeti lelőhely területét, a jelenlegi állapot rögzítése a régészeti örökség veszélyeztetettségét csökkenti.

24-26. A 9153. sz lelőhely területén korábban lakóterületi fejlesztéseket terveztek, a kapcsolódó infrastruktúra kiépítésével, útszabályozással, azonban ezeket a jelenlegi tervezési folyamat során elvetették, így a jelenlegi, valós területfelhasználási módokat

² lsd. I. sz. Függelék

tervezik rögzíteni. Ez a régészeti jelenségek helyszínen történő megőrzését segíti, örökségvédelmi szempontból támogatandó.

38. A 9150 sz. lelőhely területét részben lakóterületi fejlesztési területként szabályozták, azonban a beépítések nem kezdődtek meg, így a jelenlegi területhasználat visszaállítás mellett döntöttek, ez örökségvédelmi szempontból támogatandó.

41-46., 48. Az érintett tömböket a 9151 sz. lelőhely területén lakóövezetként szabályozták, ahol útfeltárást is terveztek. A beépítések nem történtek meg, így egy örökségvédelmi szempontból alkalmasabb, a jelenlegi használatnak megfelelő „Má” övezet visszaállítását tervezik.

47. A tervezett módosítás közvetlenül a 9151 sz. lelőhely melletti területre vonatkozik. Itt az üdülő övezetet módosítják a jelenlegi mezőgazdasági övezeti használatra, ez az örökségvédelem érdekeivel egyezik.

54-56. A 9151 sz. lelőhely területére tervezett üdülőterület és a feltáró út szabályozását a település visszavonta, a jelenlegi valós területhasználaton alapuló mezőgazdasági terület szabályozás visszaállítása örökségvédelmi szempontból támogatandó.

57. A juhtelep újraszabályozása érinti a 9151 sz. lelőhely területét. A jelenlegi szabályozás nem alkalmas az állattartó tevékenység végzéséhez szükséges működés biztosítására, ezért a tervezett módosítás jogos igényt elégitene ki. A módosítással megnövekedik a beépíthetőség mértéke, építési tevékenységet generálhat, viszont az ezzel járó földmunkavégzés során biztosítható a kulturális örökség védett értékeinek megfelelő védelme az örökségvédelmi hatóság építési engedélyezések során tett előírásai alapján. A véderdő telepítése során terülő, nem mélyre hatoló gyökérzetű fafajok alkalmazását javaslom a lehetőségekhez mérten a terület egyéb adottságait figyelembe véve.

62. A 9146 sz. régészeti lelőhely területére tervezett beépítési tiltás örökségvédelmi szempontból támogatandó, a jelenlegi kertes művelés alkalmas a régészeti jelenségek, leletek további, állapotromlás nélküli helyben megőrzésére.

64. A bemutatóhely területe a jelenlegi tudásunk szerint nem érint régészeti lelőhelyet, ezért örökségvédelmi szempontú korlátozás nem indokolt.

60. A ciszterci Papírmalom területe jelenleg országos műemléki védelem alatt nem áll, az építés ideje alapján nem számít régészeti korú kulturális örökségi emlékeknek. Azonban izgalmas kultúrtörténeti emlék, országos kitekintéssel is kuriózumnak számít, állagmegóvása és bemutatathóságának biztosítása fontos igény. A tervezett szabályozással kizárnák mindennemű fejlesztés lehetőségét az ingatlanon, kisebb építmények elhelyezését

is megtiltanák, ezért javaslom kevésbé szigorú, bizonyos építmények: esőbeálló, pihenőhely infrastruktúrájának kiépítését engedélyező szabályozás készítését.

5. Hatáselemzés a különböző hatásterületek kijelölésével (hatásvizsgálat és javaslatok)

5.1. Régészeti emlékek fenntarthatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának általános jogszabályi háttere

Általánosságban felhívom az érintettek figyelmét, hogy a Kötv. 22. § szerint a régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén az örökségvédelmi hatóság által előírt módszerekkel megelőző régészeti feltárást kell végezni. A megelőző feltárás régészeti megfigyelés, próbafeltárás, illetve teljes felületű megelőző régészeti feltárás módszerével valósulhat meg, melynek költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező örökségvédelmi hatóságot (jelenleg a Veszprém Vármegyei Kormányhivatalt) és ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeumot (Laczkó Dezső Múzeum) is értesíteni kell. A beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások jelentős időkiesést okozhatnak egy-egy beruházás során. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése

Külön felhívom a döntés előkészítők döntéshozók figyelmét az egyes régészeti geofizikai vizsgálatokra (talajmágnesesség mérés, a talajellenállás mérés, valamint talajradar kutatás), melyek kis területen költséghatékonyan szolgáltathatnak adatokat az egyes régészeti lelőhelyek kiterjedéséről, intenzitásáról. A Kötv. 20. § (2) alapján a lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-felderítés feltárási engedély nélkül végezhető tevékenység de Kötv. 20. § (3) alapján bejelentés köteles.

A rendelkezésre álló adatok alapján nem látom indokoltnak a település területén lévő régészeti lelőhelyek védetté nyilvánításának kezdeményezését.

Az alátámasztó munkarészben helyi védelemre javasolt „Avar kori temető területe: 021 hrsz. külterület” területén a hatályos örökségvédelmi nyilvántartás szerint régészeti lelőhelyre utaló lelet (adat, információ) nem került elő. Amennyiben az ingatlanról régészeti jelenségeket azonosítanak a szakemberek, a Kötv. szerinti nyilvántartásba vétellel az általános védelem (országos!) megvalósul, ezért a helyi védelembe vételt mind szakmai szempontból, mind a jogszabályok logikája alapján megalapozatlannak és indokolatlannak tartom.

A Sóly külterületén fekvő lelőhelyek hosszú távú megmaradása nagyban függ a bolygatással járó talajművelés és az ilyen jellegű hasznosítás intenzitásától.

Ugyanis a bolygatással járó művelés, mint a szántás – különösen a mélyszántás és a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz a lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Javasolt a gyeperővel művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás jelenlegi gyakorlatának fenntartása. A gyeperő, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A felszínen is látható, szétszántott leletek és jelenségek által mutatott súlyos károsodottság, végső megsemmisülés-közeli állapot jelen ismereteink szerencsére egyik lelőhely esetében sem áll fenn. Ugyanakkor bármilyen újabb beruházás – pl. alagcsövezés, meliorizálás, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb. – jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Veszprém Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály szakhatósági hozzájárulásához kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel – pl. a beruházó költségére történő teljes felületű megelőző feltárás, próbafeltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. Mindezek alapján a lelőhelyekkel érintett területeket érdemes az ipari vagy építési területek kijelölésénél mellőzni.

A kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek – pl. rigolírozás, szőlőirtás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás – a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével

járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosításához ezért javasolt a Veszprém Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály előzetes állásfoglalásának beszerzése. A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben az építési munkálatok, melyek a talajt bolygatják – pl. ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépítés stb. – ugyancsak veszélyeztető forrásnak minősülnek. Ezért a beépített területeken is a lelőhelyek területén az ilyen jellegű beavatkozásokat a Veszprém Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály szakhatósági hozzájárulásához, illetve örökségvédelmi szakkérdés vizsgálatához kötik a jogszabályok.

Egy-egy nagyobb területet érintő bármely beruházás esetén célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. A légifotó, az adott teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés alkalmazásával a lelőhelyek kiterjedése, jellege és intenzitása viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített előzetes régészeti hatástanulmány (ERD) révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyezési fázisban a Veszprém Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen is leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

5.2. Kárenyhítés lehetősége, költsége illetve ellentételezésének lehetőségei

A jogszabályok nem írnak elő kárenyhítési vagy ellentételezési kötelezettséget arra az esetre, ha egy terület tulajdonosát az előírások vagy a jogszabályból eredő kötelezettségei miatt hátrányok érik. Ugyanakkor a kárpótlás lehetőségét nem is zárja ki semmi, így ez minden esetben az érintett felek megegyezésétől függ. A régészeti lelőhellyel érintett ingatlanok esetében megvizsgálandó annak lehetősége, hogy a Nemzeti Földalapba való felajánlásért cserébe onnan másik, azonos értékű ingatlan formájában történjen ellentételezés.

A régészeti lelőhely – részben, mint a környezeti elemek egyike (a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § (1). bekezdése) – a hatályos magyar törvények értelmében általános védelmet élvez. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségének megőrzését a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban Kötv.) rendelkezései szerint, az alábbiak alapján biztosítani kell:

A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell elvégezni (Kötv. 3.§).

A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni (Kötv. 10.§ (1) bekezdés), illetve a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük (Kötv. 10§ (2) bekezdése). Az örökségvédelmi jogszabályok ezt az ún. fenntartható használat elvének alkalmazásával biztosítják, és előírják, hogy a lelőhelyek területét olyan mértékben lehet csak igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak (Kötv. 9.§).

Amennyiben a régészeti örökség helyszíni megóvása nem lehetséges, a lehető legnagyobb tudományos alapossággal, ahogy a tudományos célú kutatások esetében is, fel kell tárni, számba kell venni, értékelni kell őket, megőrzésükről gondoskodni kell (Kötv. 4.§ (2) bekezdés).

5.3. A jelenleg hatályos településrendezési terv régészeti örökség védelmére vonatkozó intézkedései

A jelenleg hatályos rendezési terv nem tartalmaz a régészeti örökség védelmére vonatkozó különleges előírásokat. A Szerkezeti tervlapon nem ábrázolják a lelőhelyeket, de a HÉSZ tartalmazza a régészeti területek helyrajzi számos listáját és a hatósági közreműködésre vonatkozó előírásokat.

Az elfogadásra tervezett HÉSZ szövege alkalmas a régészeti örökség megfelelő védelmének biztosítására, a szabályozási tervlapokon megfelelően ábrázolják a közhiteles régészeti nyilvántartásban megtalálható régészeti lelőhelyeket.

5.4. Javaslatok a terület további hasznosítására

A régészeti lelőhelyek jelenlegi területhasználatának vizsgálata során már kitértünk a veszélyeztetettség okaira, mértékére és javaslatokat tettünk a jelenlegi használat örökségvédelmi szempontból kevésbé káros módosítására.

Az Övr. 14. melléklet 1.2 pontja, ahogy fentebb már jeleztük, legalább az újonnan beépítésre szánt területek vonatkozásában megalapozó régészeti terepbejáráson alapuló felmérést ír elő. Ezt azzal szükséges kiegészíteni, ahogy a korábban már kijelölt, de eddig még be nem épített beépítésre szánt területek esetében is javasoltuk, úgy ezeken a területeken is hasznos volna a terepbejárást kiegészítendő a geofizikai kutatások (talajmágnesség mérés, a talajellenállás mérés valamint talajradar kutatás) elvégzése a régészeti érintettség megállapítására. Ezek kisebb területek esetében költséghatékonyan szolgáltathatnak adatokat az egyes régészeti lelőhelyek kiterjedéséről, intenzitásáról.

6. Összefoglalás

Jelen munka Sóly település örökségvédelmi hatástanulmányának a településtervezés jelen szakaszában rendelkezésre álló adatok alapján felépített régészeti szakterületi része. Eszerint elkészült a településre vonatkozó történeti összefoglaló, elvégeztem a jelenleg ismert régészeti lelőhelyek adatainak összegyűjtését, a lelőhelyeket eddig ért hatások számbavételét, megfogalmaztam a javasolt terület felhasználási módokat, továbbá a település rendelkezésemre bocsátott, 69 pontban vázolt változtatási szándékának elemzését., Ez az egymásra épülő, szakaszokban végzett munka segíti elő, hogy a településrendezési eszközök a lehető leghatásosabb módon támogassák a kulturális örökségvédelem intézményeinek értékvédő-értékmentő munkáját.

7. Nyilatkozat

Alulírott, Havasi Bálint, régész nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II.20.) NKÖM rendelet 6. § (1) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: PTD 000176 34/2001

Névjegyzéki sorszáma: 15-024 (mely az alábbi linken ellenőrizhető:
<http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/parlament-i-allamtitkar/regeszeti-es-muemleki-szakertoi-nevjegyzek/regeszeti>)

Az általam ellenjegyzett régészeti örökségvédelmi hatástanulmány (Alsópáhok településrendezési tervéhez), illetve annak általam jegyzett részei az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Keszthely, 2023.10.24.

.....
Havasi Bálint
régész

8. Felhasznált irodalom

- Éri, Istvan, szerk. 1969. *A veszprémi járás*. Magyarország régészeti topográfiája 2. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Gallina, Zsolt. 2005. „Veszprém megye régészeti topográfiája 2005. Terepbejárás dokumentáció.”
- Koppány, Tibor. 1963. „A Balaton-Felvidék román kori templomai”, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, , sz. 1:81–114.
- . 1967. „Középkori templomok és egyházas helyek Veszprém megyében”, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, , sz. 6:117–50.
- . 1993. *A Balaton környékének műemlékei*. [Budapest]: OMvH.
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=00000091882>.
- Kulcsár, Gabriella. 1999. „Kulcsár Gabriella: Kora bronzkori belső díszes talpas tálak a Dunántúlon”, *Savaria - A Vas Megyei Múzeumok Értesítője*, , sz. 24/3 (19978):115–39.
- Pintér, László. 2007. „Ásatási dokumentáció Sóly, ref. templomtól délre lévő telken végzett megelőző feltárásról, 2003.”
- Rácz, Miklós. 2011. „A sólyi református templom régészeti kutatásának eredményei (2004, 2008-2009)”, *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, , sz. 26:103–9.
- Renfrew, Colin, és Paul Bahn. 2005. *Régészet: elmélet, módszer, gyakorlat*. Budapest: Osiris.
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=000002581552>.
- „Sóly, Belső-rétek É-i része Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/58395>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/58395?q=hu%2Fnode%2F58395>.
- „Sóly, Belterület Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72743>. 2017 3.
- „Sóly, Hegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72747>. 2017. december 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72747?q=hu%2Fnode%2F72747>.
- „Sóly, Kistelek-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72749>. 2017. december 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72749?q=hu%2Fnode%2F72749>.
- „Sóly, Őrhegy Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72745>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72745?q=hu%2Fnode%2F72745>.
- „Sóly, Papírmalom felett Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72750>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72750?q=hu%2Fnode%2F72750>.
- „Sóly, Református templom Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72744>. 2017 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72744?q=hu%2Fnode%2F72744>.
- „Sóly, Rétmelléki-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72746>. 2017. december 13. <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72746>.
- „Sóly, Vízredűlő, Gyalogúti-dűlő Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis”. 2017. Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázis, <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72748>. 2017. december 3.
<http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/72748?q=hu%2Fnode%2F72748>.
- Szentpétery, Imre, szerk. 1923. *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. Köt. I. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
<http://link.oszk.hu/libriurl.php?LN=hu&DB=any&SRY=an&SRE=000000582265>.

- Torma, István. 2005. „Sóly. Kulturális örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi rész.”
Budapest.
- Veress D, Csaba. 1997. *Sóly ezer éve*. Sóly: 997-1997 Sóly Emlékbizottság.
<http://mek.oszk.hu/02100/02188/02188.htm#7>.